

Yttrande

Centerpartiet

2024-06-10

28

Yttrande angående Remiss från Utbildningsdepartementet - Skolor mot brott (SOU 2024:17)

Det viktigaste från Centerpartiets sida är att skolan och personalen får jobba med sitt kärnuppdrag. Skolan måste få fortsätta sitt uppdrag att arbeta med värdegrundsfrågor, genom att bygga tillit och skapa bra relationer mellan elever och personal. Undervisningen ska utgå från elevers behov och förutsättningar, och insatser sättas in tidigt för de elever som behöver stöd. Det är fundamentalt att säkra att fler elever klarar skolan.

Skolan arbetar i stor utsträckning brottsförebyggande även om det brottsförebyggande syftet sällan är uttalat. Skolor och förskolor har stort fokus på områden som samverkan, trygghet och att motverka kränkande behandling, vilket i sig kan bidra till att förebygga brott. Lagstiftningen har stärkts både när det gäller kommunernas brottsförebyggande ansvar och samverkan.

För att säkerställa trygga och säkra skolmiljöer som främjar barn- och ungas utveckling på bästa sätt behöver alla skolor ha en fungerande samverkan med övriga aktörer, exempelvis polisen och socialtjänsten. Då ökar chansen för att fånga upp elever med normbrytande beteende. Det är dock viktigt att inte se det brottsförebyggande arbetet som en fristående del i arbetet med att främja en trygg och säker miljö för alla, utan som ett led i det bredare arbetet. En fördjupning av ordinarie samverkan kring individer som det finns oro kring behöver ske oavsett vad oron gäller. Det är samma aktörer som berörs: skolan, socialtjänsten och polisen. Skolans och förskolans arbete vid olika former av oro för elever kan delas in i olika faser, det förebyggande, främjande och åtgärdande.

En välfungerande lokal samverkan är grunden i det brottsförebyggande arbetet. I de fall det går att få samtycke från individens vårdnadshavare vid tidig oro eller mer akut oro kan berörda myndigheter och aktörer samlas och skapa en gemensam lägesbild i syfte att göra rätt insatser, från rätt aktör i rätt ordning. Det är mest resurseffektivt och ändamålsenligt att bygga på den lokala samverkan som redan finns. Chansen är då större att genom samverkan, tillit och förståelse upptäcka elever som riskerar att begå brott och tillsammans förhindra detta.

Skolan ska vid behov kunna ta stöd av polis och socialtjänst för att agera i situationer då brott kan misstänkas, exempelvis när elever har farliga och/eller olämpliga föremål med sig. Detta bör dock inte vara ett ansvar som ska åläggas skolans personal, utan bör fortsatt vara ett polisiärt uppdrag.

Därför hade Centerpartiet om vi haft möjlighet att yrka i kommunstyrelsen, gjort detta enligt följande punkter:

1. Avstyrkt förslaget om att ett nytt kapitel införs i skollagen som innebär att skolväsendet ska arbeta brottsförebyggande.
2. Avstyrkt förslaget om att det i skollagen införs bestämmelser som innebär att det på alla förskole- och skolenheter ska bedrivas ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.
3. Tillstyrkt förslaget om särskilt stöd till skolor som är särskilt brottsbelastade.
4. Avstyrkt förslaget om att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt även för de lagar och andra regler som gäller i samhället.
5. Avstyrkt förslaget om att det i skollagen införs bestämmelser som ger rektorn möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål.

Yttrande
2024-06-05

Ärende nr SLK-2024-00323

Yttrande angående Remiss från Utbildningsdepartementet - Skolor
mot brott (SOU 2024:17)

Yttrande

Sverigedemokraterna välkomnar utredningens förslag, men har några invändningar.

Utredningens bedömning att elever på förhand ska få vetskap om att beslut om inspektion av väskor en viss dag är fattat gör insatsen tandlös. Enskilda elevers egen integritet behöver underställas upprätthållande av säkerhet för personal och övriga elever. Lärare ska ägna sig åt kärnuppgiften och det bör för säkerhets skull framhållas att de inte ska åläggas uppgiften att undersöka elevers väskor.

Vi delar inte uppfattningen att ”När det gäller brott som begåtts av elever som är under straffmyndighetsåldern (...) bör det regelmässigt anses föreligga övervägande skäl mot en anmälan.” Det är viktigt att inte undanta brott från polisanmälan som begås av minderåriga. Polismyndigheten får i dessa fall överföra ärendet till socialtjänsten. Själva syftet med polisanmälan är att undvika rådande situation där rektorer själva godtyckligt friar eller faller i rättsliga frågor.

Polisen har vid återkommande tillfällen informerat om nikotin- och drogsituationen i skolan och att utvecklingen i dagsläget går åt helt fel håll. Enligt Polisen finns det minst ett skåp på varje skola där nikotin och narkotika finns till försäljning. Skolan ska vara fredad från narkotika. En effektiv åtgärd är att i större utsträckning oanmält och efter skoltid söka igenom skolorna med narkotikahundar.

Yttrande
2024-06-10

(Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet)

Ärende 28

Yrkande angående – Remiss från Utbildningsdepartementet - Skolor mot brott (SOU 2024:17)

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen:

1. Byta ut följande text "Göteborgs Stads övergripande bedömning är att förslagen i betänkandet kan leda till tryggare miljöer inom utbildningsväsendet och stärka kommuners möjlighet att leva upp till lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete." till "Göteborgs Stads övergripande bedömning är att förslagen i betänkandet kan leda till ett förtydligande av utbildningsväsendets och kommuners ansvar för det brottsförebyggande arbetet." på sida ett.
2. Yttrande över remissen Skolor mot brott (SOU 2024:17) i enlighet med bilaga 2 till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, översänds till Utbildningsdepartementet med gjorda ändringar.

Yrkande

Skolväsendets kärnuppdrag är kunskapsuppdraget och värdegrundsuppdraget. Hela samhället har ett ansvar för att tillsammans arbeta för att förebygga och förhindra brott. Skolväsendets främsta bidrag är i detta sammanhang att erbjuda en god utbildning och undervisning för alla barn för alla barn. Att utbildningssystemet, från förskola till vuxenutbildning, lyckas med sina kärnuppdrag är i sig en avgörande skyddsfaktor mot att ungdomar hamnar i kriminalitet, vilket bland annat Polismyndigheten har konstaterat vid flera tillfällen. Förslagen i föreliggande utredning innebär nya åtaganden för skolväsendet som inte finansieras tillräckligt. Detta behöver hanteras på ett seriöst sätt, vilket innebär att kommunerna får full kompensation för alla nya uppdrag. I annat fall riskerar utredningens förslag att bli kontraproduktiva.

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2024-05-20

Ärendenummer SLK-2024-00323

Handläggare

Joacim Englund, Helena Österlind

Telefon: 031-368 02 11

E-post: joacim.englund@stadshuset.goteborg.se

Remiss från Utbildningsdepartementet - Skolor mot brott (SOU 2024:17)

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen:

Yttrande över remissen Skolor mot brott (SOU 2024:17) i enlighet med bilaga 2 till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, översänds till Utbildningsdepartementet.

Sammanfattning

Göteborgs Stad har den 14 mars 2024 fått remissen Skolor mot brott (SOU 2024:17) för yttrande. Yttrandet ska vara Utbildningsdepartementet tillhanda senast den 14 juni 2024.

Betänkandets förslag innebär att skolväsendet involveras i ett arbete för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag. Betänkandet föreslår reglering av ett antal specifika skyldigheter i ett nytt kapitel i skollagen (2010:800).

Stadsledningskontorets övergripande bedömning är att förslagen i betänkandet kan leda till tryggare miljöer inom utbildningsväsendet och stärka kommuners möjlighet att leva upp till lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Genom att i skollagen reglera förskolors och skolors brottsförebyggande ansvar stärks möjligheten för kommunen att ta sitt geografiska områdesansvar, oberoende av om skolenheterna drivs i kommunal eller fristående regi. Stadsledningskontoret bedömer dock att vissa delar av förslaget behöver tydliggöras för att skapa förutsättningar för skolorna att leva upp till åtagandena.

Stadsledningskontorets bedömning är att förslagen medför större kostnader än vad utredningen beräknat. Kompenseras inte kommunerna för detta ser stadsledningskontoret en risk för att de nya åtagandena kommer att ta resurser från skolans kärnuppdrag, vilket ur ett samhällsperspektiv är skolans främsta bidrag till att förebygga brott.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Utredningen uppskattar att de föreslagna författningsändringarna kommer att innebära en kostnad för kommunsektorn i storleksordningen 133 miljoner kronor, eller 13 kronor per invånare. Utredningen föreslår att finansieringen bör ske genom generella statsbidrag inom ramen för utgiftsområde 25, allmänna bidrag till kommuner.

Stadsledningskontoret delar utredningens analys av att minskad brottslighet i skolväsendet och i samhället i stort ger stora humanitära och samhällsekonomiska vinster.

Stadsledningskontoret delar dock inte utredningens bedömning att de nya åtaganden som föreslås enbart är av begränsad omfattning. Stadsledningskontorets bedömning är att förslagen är kostnadsdrivande, bland annat i form av ökad administration och utbildning av skolpersonal. Vissa av de uppgifter som utredningen föreslår kräver även specialistkompetens, vilket utredningen inte tagit hänsyn till att skolorna inte besitter i dagsläget. Stadsledningskontorets bedömning är därför att förslagen kommer att innebära större kostnader än vad utredningen uppskattat.

Bedömning ur ekologisk dimension

Stadsledningskontoret har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Utredningens förslag syftar till att öka systematiken i skolväsendets brottsförebyggande och säkerhetsskapande arbete. En trygg utbildnings- och arbetsmiljö är en grundläggande förutsättning för att skolans personal ska kunna bedriva en god verksamhet och en undervisning av hög kvalitet. Att elever känner sig trygga och har en god lärmiljö är också avgörande för att de ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Eftersom skolan är av avgörande betydelse för barn och ungdomars livschanser så är utredningens förslag av särskild vikt utifrån en social dimension.

Skolväsendets kärnuppdrag är kunskapsuppdraget och värdegrundsuppdraget. Hela samhället har ett ansvar för att tillsammans arbeta för att förebygga och förhindra brott. Skolväsendets främsta bidrag är här att erbjuda en god utbildning och undervisning. Att utbildningssystemet, från förskola till vuxenutbildning, lyckas med sina kärnuppdrag är i sig en avgörande skyddsfaktor mot normbrytande beteende och kriminalitet. Förslagen i föreliggande utredning innebär nya åtaganden för skolväsendet och det är här av största vikt att skolväsendet tillförs resurser i motsvarande grad. Om detta inte görs finns det en risk för att de nya åtaganden tar resurser från skolväsendets kärnuppdrag vilket i värsta fall kan medföra att utredningens förslag blir kontraproduktiva.

Bilagor

1. Sammanfattning av SOU – Skolor mot brott (SOU 2024:17)
2. Förslag till yttrande

Ärendet

Utbildningsdepartementet har den 14 mars skickat remissen skolor mot brott (SOU 2024:17) för yttrande senast den 14 juni 2024.

Beskrivning av ärendet

I beredningen av ärendet har stadsledningskontoret remitterat betänkandet till förskoleförvaltningen, grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen samt förvaltningen arbetsmarknad och vuxenutbildning för yttrande. Remisstiden har inte medgett behandling i respektive nämnd.

Utredningens uppdrag

Remissen är ett delbetänkande från skolsäkerhetsutredningen. Utredningen tillsattes i juni 2022 med syftet att lämna förslag till åtgärder för att förbättra arbetet med säkerhet i skolväsendet. Enligt det ursprungliga direktivet (dir.2022:86) skulle utredningen bland annat:

- lämna förslag på hur det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet kan stärkas genom såväl nationella som lokala åtgärder
- föreslå en lämplig organisering av lokala eller regionala operativa samverkansorgan
- analysera och ta ställning till om det behöver finnas en möjlighet för personalen vid en skola, förskola eller fritidshem att i vissa situationer få genomföra kroppsvisitation av barn, elever och andra personer
- lämna förslag på åtgärder för att stärka beredskap och kompetens att hantera våldssituationer.

Utredningen har fått två tilläggsdirektiv sedan utredningen tillsattes. Genom ett tilläggsdirektiv i februari 2023 (dir. 2023:22) utvidgades uppdraget till att även omfatta vissa frågor om att förebygga, förhindra eller anmäla brott i vidare mening. I tilläggsdirektivet fanns också nya deluppdrag som berör säkerhetsfrågor i skolan. Genom ett tilläggsdirektiv i augusti 2023 (dir. 2023:120) uppdrogs åt utredningen att kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte. Göteborgs Stad har tidigare lämnat synpunkter på utredningens delbetänkande samhälle mot skolattacker, kommunstyrelsen 2023-10-25 § 738.

I föreliggande delbetänkande föreslås det att ansvar för säkerhetsarbete blir ett nytt ansvarsområde för skolväsendet. Uppdraget kring informationsutbyte mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter ska redovisas senast den 29 september 2024.

Utredningens förslag i korthet

Utredningen föreslår i detta delbetänkande att ett nytt kapitel, 5a säkerhetsarbete, förs in i skollagen (2010:800). Det nya kapitlet föreslås innehålla reglering av ett antal specifika skyldigheter som tillsammans innebär att ansvar för säkerhetsarbete blir ett nytt ansvarsområde för skolväsendet. De bestämmelser som föreslås i det nya kapitlet rör skolornas brottsförebyggande arbete, skolornas beredskap för våldssituationer, tillträde till verksamhetens område, undersökning av väskor och andra föremål, misstanke om brott samt respekt för lagar och andra regler.

Skolornas brottsförebyggande arbete

Utredningen föreslår att det i skollagen förs in ett ansvar för huvudmannen att tillse att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Med detta menas att en lägesbild över brottslighet som förekommer i samband med verksamheten ska tas fram. Lägesbilden ska innehålla en kartläggning av brottsligheten och en analys av kartläggningens resultat. Utifrån lägesbilden ska sedan en åtgärdsplan upprättas som beskriver vilka åtgärder som ska vidtas för att förebygga brott i samband med verksamheten. Uppdatering av lägesbild och uppföljning av åtgärdsplanen ska göras årligen.

Som stöd för skolornas arbete föreslår utredningen att regeringen ska ge Brottsförebyggande rådet (Brå) och Skolverket i uppdrag att ta fram ett stödmaterial som beskriver hur det brottsförebyggande arbetet kan bedrivas. Utredningen föreslår även att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsutsatta kan utformas och fungera.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Utredningen föreslår att det i skollagen förs in ett ansvar för huvudmannen att tillse att det på varje förskole- och skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap för att hantera våldssituationer. Vidare föreslås att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- eller skolenhet ska finnas en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer. Den föreslagna beredskapsplanen bör innehålla en planläggning för hur utrymning, inrymning och utestängning kan genomföras.

Utredningen föreslår vidare att regeringen ska ge Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Polismyndigheten i uppdrag att ta fram en vägledning för beredskapsarbetet. Uppdraget ska särskilt omfatta att ta fram rekommendationer för hur övningar ska genomföras.

Tillträde till verksamhetens område

Utredningen föreslår att det i skollagen förs in ett ansvar för huvudmannen att tillse att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område under tid då verksamheten pågår. Utredningen betonar att den föreslagna bestämmelsen inte innebär en skyldighet att undanröja varje möjlighet för en person att ta sig in på skolområdet men däremot att det alltid bör finnas riktlinjer och rutiner för hur verksamheten hanterar besök från utomstående. Utredningen föreslår vidare att regeringen ger Skolverket i uppdrag att ta fram en vägledning som kan stödja skolor, förskolor och fritidshem i arbetet.

Undersökning av väskor och andra föremål

Utredningen föreslår att det i skollagen förs in en bestämmelse som gör det möjligt för rektor att besluta om undersökning av väskor och andra föremål som elever har, eller har haft med sig, till skolan. Bestämmelsen föreslås vara tillämpbar när detta är nödvändigt för att begränsa risken för allvarligare ordningsstörningar eller för att upprätthålla säkerheten. Bestämmelsen föreslås enbart gälla i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.

Utredningen föreslår även att regeringen ger i uppdrag till Skolverket, att i samråd med SPSM, ta fram ett stödmaterial för tillämpningen av bestämmelsen, bland annat i frågor om utbildning av personal som ska genomföra undersökningar. Skolverket föreslås även få i uppdrag att följa upp tillämpningen av den nya bestämmelsen och utvärdera behovet av ytterligare åtgärder.

Anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

Utredningen föreslår att det i skollagen förs in en bestämmelse som reglerar skolans skyldighet att anmäla till Polismyndigheten när en elev kan misstänkas för brott i samband med skolans verksamhet. Bestämmelsen är tillämplig i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen och fritidshemmet. Som utgångspunkt föreslås bestämmelsen omfatta alla brott som elever kan misstänkas för i samband med skolans verksamhet. Undantag föreslås för situationer där övervägande skäl talar emot en polisanmälan. I den intresseavvägning som därmed behöver göras i varje enskilt fall beskriver utredningen att brottets allvar och den misstänkte elevens ålder är viktiga utgångspunkter.

Utredningen föreslår att regeringen ger Skolverket i uppdrag att ta fram allmänna råd om hur bestämmelsen ska tillämpas. Utredningen föreslår även att Skolverket, i samråd med Polismyndigheten och Socialstyrelsen, får i uppdrag att följa upp tillämpningen av bestämmelsen.

Respekt för lagar och andra regler

Utredningen föreslår att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället. Utredningen ser att ett sådant tillägg har stöd i 1 kap. 4 § skollagen som bland annat stadgar att utbildningen syftar till att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Genomförande och ikraftträdande

Utredningen föreslår att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2025. Bestämmelsen om att upprätta en åtgärdsplan behöver dock, enligt utredningen, inte tillämpas förrän den 1 januari 2026.

Remissinstansernas yttranden

Nedan följer en sammanfattning av de synpunkter som inkommit på SOU 2024:17 från förskoleförvaltningen, grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen samt arbetsmarknad och vuxenutbildningsförvaltningen. Remissinstansernas yttranden finns i sin helhet på stadsledningskontoret, SLK-2024-00323.

Förskoleförvaltningen

Förskoleförvaltningen avstyrker utredningens förslag om införande av ett nytt kapitel i skollagen för säkerhetsarbete i förskolan. Den primära anledningen är att åtaganden redan bedöms inrymmas i nuvarande lagstiftning och att samverkansformer och kommunal reglering redan finns på plats. Förvaltningen ser dock positivt på förslagen om ökat stöd från statliga myndigheter i hur förskolorna ska omhänderta nuvarande lagstiftning i syfte att bidra till det brottsförebyggande arbetet och en ökad säkerhet på förskolorna.

Förvaltningen delar utredningens slutsats att ett framgångsrikt arbete med brottsprevention i förskolan kräver tillräckliga resurser till förskolans kärnuppdrag.

En god förskola med välutbildad personal och en trygg miljö är grunden för ett effektivt brottsförebyggande arbete.

Grundskoleförvaltningen

Grundskoleförvaltningen är över lag positiv till de förslag som lämnas i betänkandet. Förvaltningen lämnar ett antal synpunkter och kommentarer som förvaltningen anser behöver omhändertas för att underlätta tillämpningen av de föreslagna författningsändringarna.

Skolans brottsförebyggande arbete

Grundskoleförvaltningen tillstyrker förslaget om att skolors brottsförebyggande arbete ska synliggöras i skollagen. Grundskoleförvaltningen tillstyrker även förslagen avseende att statliga myndigheter tar fram stödmaterial för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete inom skolan. Förvaltningen påtalar dock vikten av att myndigheterna arbetar tillsammans och tar fram ett gemensamt material som alla parter står bakom. Avseende förslaget att skolan ska kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten anser grundskoleförvaltningen att en sådan kartläggning bör samordnas med befintlig kartläggning som görs inför upprättande av plan mot kränkande behandling och diskriminering.

Grundskoleförvaltningen är positiv till att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och polismyndigheten ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som är särskilt brottsbelastade kan utformas. Förvaltningen påpekar dock vikten av att kommunen som huvudman kan samverka med de stödjande aktörerna om hur det operativa stödet ska fördelas inom kommunen.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Förvaltningen tillstyrker även förslaget att det ska åläggas huvudmannen att se till att det vid skolenheterna finns beredskapsplan för allvarliga våldssituationer. Förvaltningen ser dock ett behov av att det tydliggörs vad en sådan plan ska innehålla.

Tillträde till verksamhetens område

Grundskoleförvaltningen tillstyrker förslaget som innebär att huvudmannen blir ansvarig att tillse att det på varje förskole- eller skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till skolans område under tid då verksamheten pågår.

Undersökning av väskor och andra föremål

Grundskoleförvaltningen anser att möjligheten för skolor att under vissa förutsättningar kunna besluta om undersökning av bland annat väskor, är en relevant och ibland nödvändig del i arbetet mot brott i skolan. Förvaltningen vill samtidigt påtala betydelsen av att skolan i första hand ska arbeta relationellt och i samförstånd med elever för att få möjlighet att undersöka väskor, snarare än att generella beslut ska fattas först. Förvaltningen anser också att en undersökning av elevers väskor ska kunna ske utanför skolans område under tiden eleven är i undervisning/utbildning, exempelvis i samband med skolutflykter. Grundskoleförvaltningen vill också påtala att det kan finnas anledning att förtydliga när det är ett rektorsbeslut att öppna väskor för att säkerställa säkerheten på skolan och när det är polisens ansvar. Förvaltningen efterlyser en möjlighet att för skolan att, vid synnerliga skäl, i efterhand kunna informera elever och vårdnadshavare om motiven för undersökningen.

Anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

Grundskoleförvaltningen tillstyrker utredningen förslag om att det i skollagen införs en bestämmelse som reglerar skolans ansvar att polisanmäla vid misstanke om att en elev begått brott. Förvaltningen anser att förslaget tydliggör att det råder en presumtion att anmäla misstänkta brott till polisen vilket underlättar rektors kontakter med vårdnadshavare. Förvaltningen önskar att det även i lagtexten skulle framgå ett förtydligande att en intresseavvägning ska ske i varje enskilt fall.

Grundskoleförvaltningen ser att hänvisningen till lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare kan komma att leda till vissa svårigheter vid tillämpningen av den föreslagna anmälningsskyldigheten. Detta är en annan lagstiftning än skolväsendet är van vid vilket kan innebära tolkningssvårigheter. Därmed bör det tas fram en vägledning som komplement till lagtexten.

Respekt för lagar och andra regler

Grundskoleförvaltningen vill påtala att det redan ingår i läroplanens nuvarande skrivningar om skolans värdegrundsuppdrag att fostra demokratiska samhällsmedborgare. Det kan dock finnas anledning till att förtydliga att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för lagar och andra regler varför förvaltningen tillstyrker förslaget.

Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningen ser att förslagen sammantaget innebär nya åtaganden för skolväsendet och en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Ett brottsförebyggande arbete i den omfattning som föreslås i betänkandet kräver enligt förvaltningen stora resurser och ett sådant ansvar bör inte åläggas rektor på skolenhetsnivå utan ligga på huvudmannanivå. Förvaltningen ser att det finns risker att personalens och elevernas arbetsmiljö försämras på grund av de konsekvenser som föreslagna bestämmelser i skollagen kan innebära.

Utbildningsförvaltningen delar utredarens bedömning att ett nytt ansvarsområde för skolan förutsätter att verksamheten är tillräckligt resurssatt för att hantera sitt befintliga uppdrag. Förvaltningen konstaterar att det kommer krävas ytterligare resurser och kompetens i skolväsendet för att utföra ännu ett uppdrag som hittills inte funnits formulerat i skollagstiftningen.

Skolans brottsförebyggande arbete

Utbildningsförvaltningen bedömer att det utifrån rådande samhällsutveckling finns behov av att öka det brottsförebyggande arbetet inom skolan. För att skapa goda förutsättningar för ett sådant arbete kommer kompetenshöjande insatser och även tillskott av personal som är specialiserad på säkerhetsstrategier och brottsförebyggande analyser och insatser att krävas. Arbetet behöver göras samlat, med centralt samordnade resurser och med särskilt fokus på de skolor och verksamheter där det finns ett identifierat behov av att stärka det trygghetsfrämjande och brottsförebyggande arbetet. Förvaltningen bedömer därmed att kompetens och ansvar behöver samlas centralt hos huvudmannen och inte på skolenhetsnivå.

Utbildningsförvaltningen delar inte utredarens bedömning att de nya förslagen skulle stödja skolans kärnuppdrag. Förvaltningen vill understryka att det finns en risk att förslagen leder till att skolans grunduppdrag kan urholkas och misstolkas av elever och allmänhet. Att skolan lyckas med sitt kunskapsuppdrag är i sig en skyddsfaktor mot normbrytande beteende och kriminalitet.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Utbildningsförvaltningen är positiv till att skolan ges ett förtydligat ansvar samt att krav på beredskapsplaner för att hantera och minimera skadeverkningarna av allvarliga våldssituationer införs i lagen. Förvaltningen menar dock att det finns en risk för att de föreslagna bestämmelserna tolkas olika av olika skolor och huvudmän då de är beskrivna på en generell nivå.

Tillträde till verksamhetens område

Utbildningsförvaltningen bedömer att det behövs ett förtydligande kring gränsdragningar och vilken typ av personal som kan behövas för säkerställande av den föreslagna bestämmelsen. Detta då förslaget innebär en tvingande reglering som förorsakar ett visst merarbete och möjligen även ökade kostnader.

Undersökning väskor och andra föremål

Utbildningsförvaltningen ser att förslaget innebär ökade möjligheter för personalen att på ett effektivt sätt förhindra att oönskade föremål förs in i skolan. Förvaltningen ser dock övervägande risker med förslaget. Stickprov/undersökning av elevers väskor kan ge upphov till konflikter och kränkings- eller diskrimineringsanmälningar mot personal samt misstro mot skolan. Förvaltningen ser även att det kan finnas en risk för att den personal som genomför undersökning och rektor som fattar beslut kan komma att utsättas för våld, hot eller kränkningar. Förvaltningen önskar även understryka att elever i gymnasieskolan och i den anpassade gymnasieskolan står i beroendeställning till skolan då de har närvaroplikt. Att undersöka väskor faller under kroppsvisitering och något som medborgare enligt grundlag ska vara skyddade emot varför förslaget kan ses som en rättighetsinskränkning.

Anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

Utbildningsförvaltningen konstaterar, likt grundskoleförvaltningen, att hänvisningen till lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare kan komma medföra tolkningssvårigheter för skolpersonal. Förvaltningen efterlyser ett förtydligande i lagtexten för att den som tillämpar den ska vara trygg med att lämna sekretessbelagda uppgifter till polis.

Utbildningsförvaltningen gör bedömningen att en anmälningsskyldighet kan få negativa effekter för förtroendet mellan elever och skolpersonal. Även när det gäller anmälningsskyldighet ser utbildningsförvaltningen en risk för att det kan resultera i våld, hot eller kränkningar mot personalen. Utbildningsförvaltningen välkomnar utredarens förslag om att Skolverket får i uppdrag att ta fram allmänna råd för polisanmälningar i skolan. Förvaltningens uppfattning är att gymnasieskolan bör anmäla brott av allvarligt slag.

Respekt för lagar och andra regler

Utbildningsförvaltningen delar utredarens bedömning att skolan kan spela en viktig roll i att förmedla vikten av att de lagar och andra regler som gäller i samhället efterlevs och ser det som positivt att föreslagna tillägg görs i läroplanerna.

Förvaltningen för arbetsmarknad och vuxenutbildning

Arbetsmarknad och vuxenutbildning ser generellt positivt på att skolväsendet involveras i ett arbete för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet idag. Förvaltningen lyfter dock vissa synpunkter avseende förslagen.

Skolans brottsförebyggande arbete

När det gäller arbetet med att ta fram lägesbilder och åtgärdsplaner gör förvaltningen bedömningen att stöd och vägledning från ansvariga myndigheter är en viktig faktor för att huvudmannens arbete ska bli framgångsrikt. Förvaltningen gör här bedömningen att det inte är tillräckligt med enbart skriftligt stödmaterial.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Förvaltningen anser att förslaget i viss mån kan uppfattas som oproportionerligt. Förvaltningen anser att det är rimligt att det ska finnas en beredskapsplan för hur allvarliga våldssituationer ska hanteras, men att det borde tydliggöras att den endast avser skydd av barn, elever och personal. Förvaltningen menar att ingripande i exempelvis en skjutning knappast kan anses proportionerligt med tanke på den utbildning och utrustning som krävs för sådana händelser.

Tillträde till verksamhetens område

Arbetsmarknad och vuxenutbildning problematiserar i sitt svar kring proportionaliteten i att exempelvis begära att de som rör sig inom skolans område kan verifiera att de är behöriga att vistas där. Förvaltningen efterlyser därför att utpekade instanser och myndigheter tar fram vägledning innan de föreslagna bestämmelserna träder i kraft.

Anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

Arbetsmarknad och vuxenutbildning tillstyrker förslaget och ser positivt på klargörandet om anmälningsskyldighet. Förvaltningen efterlyser även här att utpekade instanser och myndigheter tar fram en vägledning innan bestämmelsen träder i kraft.

Stadsledningskontorets bedömning

Stadsledningskontorets övergripande bedömning är att förslagen i betänkandet kan leda till tryggare miljöer inom utbildningsväsendet och stärka kommuners möjlighet att leva upp till lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Genom att i skollagen reglera förskolors och skolors brottsförebyggande ansvar stärks möjligheten för kommunen att ta sitt geografiska områdesansvar, oberoende av om skolenheterna drivs i kommunal eller fristående regi. Stadsledningskontorets bedömning är att förslagen medför större kostnader än vad utredningen beräknat. Kompenseras inte kommunerna för detta ser stadsledningskontoret en risk för att de nya åtagandena kommer att ta resurser från skolans kärnuppdrag, vilket ur ett samhällsperspektiv är skolans främsta bidrag till att förebygga brott.

Skolornas brottsförebyggande arbete

Stadsledningskontoret delar utredningens bedömning att skolornas brottsförebyggande ansvar behöver tydliggöras och regleras i skollagen. Förväntningarna på utbildningsväsendet att agera brottsförebyggande är höga, och genom att i lagen ange vad som förväntas av dem och vad deras arbete syftar till, skapas förutsättningar för att leva upp till ansvaret och för en ändamålsenlig samverkan mellan de kommunala aktörerna.

Göteborgs Stad har en systematisk process för kunskapsbaserade lägesbilder som skulle stärkas ytterligare om skolornas ansvar tydliggörs i skollagen. På så sätt skapas bättre förutsättningar att inkludera även fristående huvudmäns lägesbilder som ett underlag i stadens övergripande lägesbild för brott och otrygghet.

Vad gäller förslaget att skolan ska kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten så ser stadsledningskontoret behov av ett tydliggörande av hur skolans redan befintliga kartläggningsarbete ska integreras och samspela med förslaget. Stadsledningskontoret efterfrågar även ytterligare vägledande material kring vilka uppgifter som skolorna förväntas kartlägga. För att minimera risken för dubbelarbete och ökad administration, och därmed inskränka på skolornas möjligheter att bedriva pedagogisk verksamhet, behöver det vara tydligt hur kartläggningen ska genomföras. Varje skolenhet genomför årligen systematiska kartläggningar av kränkande behandling och diskriminering och tar fram en åtgärdsplan. I detta ingår redan en stor del av den brottslighet som idag finns på skolorna och att arbeta med elevernas skolmiljö är en kompetens varje skolenhet redan idag besitter.

Utredningen föreslår att respektive skolenhet även ska ta fram en lägesbild över brottsligheten och ta fram en åtgärdsplan för denna. Detta bedömer dock stadsledningskontoret vara en mer tidskrävande uppgift än vad utredningen antagit. För uppgiften krävs även kompetens som inte idag finns inom varje skolenhet och uppgiften riskerar att ta resurser från det pedagogiska uppdraget. Stadsledningskontoret delar utbildningsförvaltningens bedömning om att arbetet med brottsförebyggande åtgärder behöver göras samlat, med centralt samordnade resurser och med särskilt fokus på de skolor och verksamheter där det finns ett identifierat behov.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Stadsledningskontoret är över lag positiv till att skolans ansvar att bedriva ett löpande arbete för att hantera och minimera skadeverkningarna av allvarliga våldssituationer införs i lagen. Stadsledningskontoret kan dock konstatera att ett sådant arbete möjliggörs redan under nuvarande lagstiftning och utförs idag av förskolor och skolor inom staden. Betänkandets förslag är skrivna på en generell nivå och riskerar att skapa otydlighet kring vad som ytterligare förväntas av skolenheterna. För att ge ytterligare stöd bör det tydliggöras vad en beredskapsplan i lagens mening ska innehålla och vad som förväntas av personal vid skolorna i händelse av en allvarlig våldssituation. Det finns idag riktlinjer från såväl Skolverket som MSB och här efterlyser stadsledningskontoret samstämmiga och tydliga budskap från statliga aktörer.

Tillträde till verksamhetens område

Stadsledningskontoret bedömer att huvudmannen redan under nuvarande lagstiftning har möjlighet att kontrollera och begränsa allmänhetens tillträde på förskolor och skolor. Förskolor och skolor som har behov av att reglera vilka som har tillträde till lokalerna vidtar redan åtgärder i form av fysiska säkerhetslösningar och rutiner vid besök och vid hämtning/lämning.

Till skillnad mot vad som gäller idag innebär utredningens förslag att huvudmän ges en skyldighet att se till att åtgärder vidtas för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område. Stadsledningskontoret är i grunden positiv till förslaget då det skapar en tydlighet gentemot det omgivande samhället att det är skolan som avgör vilka som får vistas inom skolområdet.

Stadsledningskontoret delar dock synpunkterna om att förslaget kan komma att medföra merarbete i form av bland annat ökad administration, vilket för vissa verksamheter kan ses som överdrivet.

Anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

Stadsledningskontoret ställer sig positivt till att det förtydligas när en skola ska göra en polisanmälan av en elev. Att det finns en skyldighet att i vissa fall göra en polisanmälan medför en tydlighet av skolans ansvar för såväl skolpersonal som för elever och vårdnadshavare. Stadsledningskontoret ser dock, likt övriga förvaltningar att utredningens förslag kan medföra tolkningssvårigheter. Framför allt gäller detta när polisanmälan av icke straffmyndiga aktualiseras men även i frågor kopplade till sekretess.

Stadsledningskontoret anser därför att det är nödvändigt att det finns tydliga anvisningar och stödmaterial framtaget i tid till att den föreslagna anmälningsskyldigheten träder i kraft. Stadsledningskontoret välkomnar därför utredningens förslag att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram allmänna råd kring bestämmelsens tillämpning.

Stadsledningskontoret delar utredningens bedömning att den föreslagna anmälningsskyldigheten inte bör gälla i förskolan.

Undersökning av väskor och andra föremål

Utredningens förslag innebär att rektorn får besluta om undersökning av väskor och andra föremål som eleven har, eller har haft med sig, till skolan om det nödvändigt för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller upprätta säkerheten i skolan.

Stadsledningskontoret är i sak positiv till förslaget då det ger skolan utökade möjligheter att förhindra att oönskade föremål förs in i skolan.

Som grundskoleförvaltningen påtalar bör skolan även framgent i första hand arbeta relationellt och i samförstånd med elever för att få möjlighet att undersöka väskor, snarare än att fatta generella beslut. Stadsledningskontoret delar också grundskoleförvaltningens uppfattning om att möjligheten om att fatta beslut om att undersöka elevers väskor inte bör begränsas till skolområdet. Behovet av att kunna undersöka väskor och andra föremål kan även vara högst relevant när eleverna befinner sig utom skolområdet men är i undervisning/utbildning, exempelvis vid skolutflykter, besök på olika evenemang etcetera.

Då de föreslagna bestämmelserna innebär att rektorns beslut att undersöka väskor ska gälla en viss dag, samt att elever och vårdnadshavare ska informeras på förhand, möter inte de föreslagna förändringarna helt de behov som uppstår i skolan. När behov uppstår att undersöka en väska beror det vanligen på att skolpersonal fattat misstanke om att en enskild elev har med sig ett otillåtet föremål till skolan. Grundskolenämnden påtalar här att det kan uppstå akuta situationer där det av olika anledningar inte är möjligt att be polisen att ingripa. Det kan därför finnas fog för att i det fortsatta utredningsarbetet pröva om det i vissa fall ska finnas en möjlighet för skolan att i efterhand informera elever och vårdnadshavare om skälen för undersökningen. Förvaltningen påtalar också att det kan finnas anledning att förtydliga när det är ett rektorsbeslut att undersöka väskor och när det är polisens ansvar, en uppfattning som stadsledningskontoret delar.

Stadsledningskontoret delar utbildningsförvaltningens farhågor om att tillämpningen av de föreslagna möjligheterna för rektor att besluta om undersökning av väskor kan ge upphov till konflikter och kränkings- eller diskrimineringsanmälningar mot rektor och skolpersonal.

Farhågorna belyser vikten av att skolan är väl förberedd om/när kontrollen genomförs. I praktiken innebär förslaget att utsedd skolpersonal kommer att utföra en myndighetsuppgift som skiljer sig från de uppgifter som vanligtvis åligger skolans olika personalkategorier. Detta medför att genomförandet är någonting som kommer att behöva hanteras inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet. En bedömning behöver göras av de eventuella risker olika arbetsmoment kan medföra samt vilken kompetens som behöver tillföras den personal som ska genomföra undersökningen. Förslagen innebär även att frågor om arbetsskyldighet i förhållande till anställdas befattningar kan komma att aktualiseras.

Respekt för lagar och andra regler

Stadsledningskontoret konstaterar, likt övriga förvaltningar, att vikten av att respektera lagar och regler redan förmedlas genom de skrivningar som finns i skollagen och läroplanerna. Stadsledningskontoret har dock inga invändningar mot att detta förtydligas ytterligare på det vis som utredningen föreslår.

Genomförande och ikraftträdande

Stadsledningskontoret ser positivt på att statliga myndigheter, såsom Skolverket, BRÅ, MSB och Polismyndigheten ges i uppdrag att ta fram kunskapshöjande och vägledande material för att möjliggöra för förskolor och skolor att efterleva lagkraven. Detta bör vara på plats innan lagens ikraftträdande. I arbetet med att ta fram stödjande strukturer förutsätter stadsledningskontoret att kommunerna involveras för att säkerställa ett ändamålsenligt stöd.

Jonas Kinnander

Eva Hessman

Direktör Ärende och utredning

Stadsdirektör

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen tillsattes med syftet att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö (dir. 2022:86). Utredningen hade från början inriktning mot att förebygga, förhindra och försvåra skolattacker. Genom tre tilläggsdirektiv (dir. 2023:22, 2023:120, 2024:7) har det ursprungliga syftet utvidgats med olika frågeställningar som handlar om att motverka alla former av brott inom skolväsendet och i samhället, det vill säga inte enbart skolattacker eller grövre våldsdåd. I juni 2023 överlämnade vi delbetänkandet Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28).

Ett nytt ansvarsområde för skolväsendet

Våra förslag innebär att skolväsendet involveras i ett arbete för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället i större utsträckning och mera systematiskt än vad som är fallet i dag. Vi föreslår reglering av ett antal specifika skyldigheter i ett nytt kapitel i skollagen (2010:800). Sammantaget innebär våra förslag ett ansvar för säkerhetsarbete, som blir ett nytt ansvarsområde för skolväsendet.

Vår bedömning är att det nya ansvarsområde vi föreslår är väl förenligt med skolans värdegrundsuppdrag och att ett aktivt säkerhetsarbete till skydd mot olika former av brott är ägnat att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Nedan följer en kort redogörelse för centrala delar av våra bedömningar och förslag.

En reglering av det brottsförebyggande arbetet i skolan

Skolan är tyvärr en vanlig brottsplats och vår bedömning är att det på varje förskole- och skolenhet bör bedrivas ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Vi föreslår bestämmelser i skollagen som ålägger huvudmannen att säkerställa det. I arbetet ingår att kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten och analysera resultatet bland annat vad gäller tänkbara orsaker till och förutsättningar för de problem som identifieras. Därefter vidtas åtgärder som riktar sig mot dessa orsaker och förutsättningar och som är baserade på bästa tillgängliga kunskap om vad som visat sig vara effektivt när det gäller att förebygga brottslighet av det aktuella slaget. Kartläggningen och analysen ska dokumenteras i en lägesbild och de planerade åtgärderna i en åtgärdsplan. Som underlag för fortsatta ställningstaganden ska lägesbilden och åtgärdsplanen följas upp kontinuerligt.

Syftet med kartläggningen är att identifiera och adressera mönster av brottsproblem, inte enskilda brottstillfällen eller enskilda individer som kan misstänkas ha begått brott. Det fortsatta arbetet med analys och åtgärder utgår från de problem som eventuellt identifieras och kommer därför att se olika ut på olika förskolor, skolor och fritidshem. I de fall ingen brottslighet finns behöver givetvis inga åtgärder vidtas. Bland annat för att skapa förutsättningar för ett effektivt resursutnyttjande ska det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet, i den utsträckning som det är lämpligt, integreras med annat liknande arbete som förskolor, skolor och fritidshem är skyldiga att utföra.

Vi föreslår att regeringen ska ge Brottsförebyggande rådet (Brå) och Skolverket i uppdrag att ta fram ett stödmaterial som beskriver såväl hur det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet kan bedrivas vid olika typer av förskole- och skolenheter och i förhållande till olika typer av problem som hur det kan integreras med annat arbete. Vi föreslår även att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ska ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade kan utformas och fungera. Stödet ska ha formen av en insatsgrupp med möjlighet till anpassning vad gäller sammansättning och kompetenser beroende på behoven i det enskilda fallet.

Skolornas lägesbilder enligt den föreslagna regleringen kommer att innehålla viktig information om situationen på landets skolor som bland annat kan användas i det fortsatta utvecklingsarbetet på nationell nivå. Vi föreslår därför att regeringen ska ge Brå i uppdrag att göra olika former av sammanställningar och analyser av de lägesbilder som tas fram.

Utöver detta betonar vi skolans viktiga roll när det gäller att förebygga framtida brottslighet, det vill säga att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende. Till det kan flera delar av skolans grunduppdrag bidra. Vi uppmärksammar särskilt betydelsen av god skolanknytning och goda skolprestationer som skyddsfaktorer för normbrytande beteende och kriminalitet, normbrytande beteende som riskfaktor för ett fortsatt normbrytande beteende samt vikten av tidiga, träffsäkra och samordnade insatser för att förebygga en negativ utveckling. Vi poängterar att skolans roll i det brottsförebyggande arbetet är beroende av att skolan har möjlighet att utföra sitt grunduppdrag.

Slutligen anser vi att skolan är en central samverkanspart i det lokala brottsförebyggande arbetet, både på strategisk nivå och i enskilda individärenden. Vi utgår från att skolor deltar i den samverkan som lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete förutsätter och att det annars uppmärksammas i de uppföljningar av lagens tillämpning som kommer att göras. När det gäller samverkan i individärenden är vår bedömning att det som en miniminivå i alla kommuner bör finnas en färdig struktur för samverkan mellan i vart fall skolan, socialtjänsten och Polismyndigheten i situationer då det finns oro för att en ung person ska begå allvarliga brott. Vi anser att de nämnda aktörerna bör ha en likvärdig och ömsesidig rätt att påkalla respektive skyldighet att delta i sådan samverkan samt att ett system av detta slag bör författningsregleras. Systemet bör också vara förenligt med och ta tillvara det arbete som redan bedrivs och de strukturer som redan finns eller är under uppbyggnad. Med hänsyn till att regeringen nyligen gett ett antal myndigheter i uppdrag att inrätta en omfattande samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott, i miljöer kopplade till organiserad brottslighet (Bob) har vi emellertid avstått från att presentera ett sådant förslag.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Vi föreslår bestämmelser i skollagen som reglerar huvudmannens ansvar att se till att det på varje förskole- eller skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer. Det regleras särskilt att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- eller skolenhet finns en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer.

Vi har bedömt att det finns stora variationer i fråga om vilken beredskap olika verksamheter inom skolväsendet har att hantera allvarliga våldssituationer. En förklaring till variationen i beredskap bedömer vi vara att huvudmannens ansvar i denna fråga är otydligt. Vi föreslår därför att ett specifikt ansvar för beredskap regleras i skollagen. Med allvarliga våldssituationer avses såväl riktade våldsdåd av den typ som kan betecknas som skolattacker som andra former av allvarliga våldsdåd. Det handlar om situationer där det krävs ett snabbt och korrekt agerande för att skydda barn, elever och personal från en pågående våldsutövning.

Utbildning, planering, övning samt i vissa fall anpassningar i den fysiska miljön eller tekniska hjälpmedel kan utgöra inslag i ett arbete för att stärka beredskapen att hantera allvarliga våldssituationer. Förutsättningarna är emellertid väsentligt olika vid olika verksamheter inom skolväsendet. I stor utsträckning lämnas därför åt huvudmannen att avgöra vilka åtgärder som är påkallade och möjliga. Ett särskilt krav gäller dock på att det vid varje förskole- eller skolenhet ska finnas en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer. En sådan beredskapsplan bör innehålla en planläggning för hur utrymning, inrymning och utestängning kan genomföras. Planeringen bör även inbegripa en översyn av de fysiska förutsättningarna i verksamhetens lokaler för att till exempel identifiera säkra tillflyktsplatser, samt innefatta en rollfördelning som tydliggör vem som ansvarar för en specifik uppgift när en våldssituation uppstår. Arbetet med planeringen förutsätter också utbildning såtillvida att det måste säkerställas att personalen vid verksamheterna känner till planeringen och vet hur de ska agera. Även barn och elever måste få tillräcklig information för att kunna agera på ett korrekt sätt vid en sådan händelse.

Avsikten är att arbetet med beredskap för allvarliga våldssituationer i stor utsträckning ska vara möjligt att integrera med annat

säkerhetsarbete, till exempel sådant som sker inom ramen för det systematiska brandskyddsarbetet.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Polismyndigheten i uppdrag att ta fram en vägledning för arbetet med beredskap. Syftet är att ge verksamheter inom skolväsendet stöd i arbetet med att stärka beredskapen enligt det nya krav som ska gälla. Vi föreslår även att uppdraget särskilt ska omfatta att ta fram rekommendationer för hur övningar ska genomföras.

Det är självklart att skolan ska kontakta Polismyndigheten vid en akut situation som innebär ett hot om en förestående skolattack. Men det är också viktigt att skolan och rektorn vid behov får stöd från Polismyndigheten i ärenden om oro för skolattacker som i och för sig är allvarliga men utan att vara av akut karaktär. Det är därför angeläget att det bland annat för dessa situationer finns bra kontaktvägar in till Polismyndigheten på lokal nivå.

Tillträde till verksamhetens område

Vi föreslår en bestämmelse i skollagen som ålägger huvudmannen att se till att det på förskole- eller skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till förskole- eller skolenhetens område under tid då verksamheten pågår.

Syftet med regleringen är att i enlighet med vårt uppdrag tydliggöra principen att skolor, förskolor, fritidshem och områden som tillhör dessa verksamheter ska vara stängda för obehöriga. Avsikten är att därigenom värna förskole- eller skolenhetens område som en plats för skolpersonal, barn och elever samt andra personer som har ett befogat intresse av att besöka verksamheten.

Skol- och förskoleområden är inte i dagsläget platser dit allmänheten har fritt tillträde. En huvudman har således redan i dag möjlighet att avgöra vem som får besöka en verksamhet och vilka former som ska gälla för sådana besök. Till skillnad från vad som gäller i dagsläget innebär emellertid vårt förslag att huvudmän också ges en skyldighet att se till att åtgärder vidtas för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område. Därigenom säkerställs att principen om att obehöriga inte ska ges tillträde tillämpas vid samtliga förskole- och skolenheter.

Olika åtgärder kan vara aktuella beroende på omständigheterna. Bestämmelsen innebär inte en skyldighet att undanröja varje möjlighet för en utomstående person att ta sig in på skolområdet genom exempelvis fysiska avspärningar eller liknande åtgärder. Det bör emellertid alltid finnas riktlinjer och rutiner för hur verksamheterna hanterar besök från utomstående och dessa måste kommuniceras utåt på ett ändamålsenligt sätt. Vilka åtgärder som därutöver är påkallade och genomförbara måste bedömas vid varje verksamhet utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket ett uppdrag att ta fram en vägledning som kan stödja skolor, förskolor och fritidshem i arbetet med ansvaret enligt bestämmelsen.

En möjlighet att undersöka väskor och andra föremål

Vi föreslår bestämmelser i skollagen som reglerar en möjlighet att besluta om undersökning av väskor och andra föremål inom skolans område under vissa förutsättningar.

Vi bedömer att en möjlighet för skolpersonal att undersöka väskor och andra liknande föremål i vissa skolformer kan vara ett effektivt sätt att förhindra eller avskräcka från att oönskade föremål förs in i skolmiljön. Vi bedömer att en möjlighet till en sådan begränsad form av undersökning är en godtagbar inskränkning av skyddet mot kroppsvisitation mot bakgrund av skolans ansvar att förhindra allvarligare ordningsstörningar och att upprätthålla säkerheten i skolmiljön.

Innebörden av våra förslag är att rektorn ges en rätt att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål som elever har eller har haft med sig till skolan kan undersökas. Ett sådant beslut ska avse en viss dag. Om ett sådant beslut har fattats får undersökning ske av väskor som elever bär med sig eller väskor som placerats i skåp eller på andra platser inom skolans område så länge det kan antas att väskan tillhör en viss elev. Undersökningen ska, om det inte möter hinder, utföras av personal som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften. Bestämmelsen är tillämplig i grundskolans högstadium, anpassade grundskolans högstadium, specialskolans högstadium, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.

Ett beslut om undersökning får fattas om det är nödvändigt för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten. Med avgränsningen till allvarigare ordningsstörningar avses något mer än de ordningsstörningar som skolan hanterar på daglig basis. Det kan till exempel vara fråga om situationer då skolan fått konkreta indikationer på att det kommer att ske oönskade nollningsaktiviteter eller förekomma alkohol i samband med skolstart eller skolavslutning, eller att skolan historiskt upplevt stora ordningsproblem vid sådana tillfällen. Det kan också vara nödvändigt att fatta ett beslut om att väskor i elevskåp eller andra liknande utrymmen ska undersökas om skolan har fått information om att det förvaras oönskade föremål i elevskåpen och att detta innebär risker för säkerheten, till exempel om elevskåp används för förvaring av alkohol som sprids eller riskerar att spridas i skolan.

För bestämmelsens tillämpning förutsätts att fråga är om generella indikationer och bestämmelsen ger möjlighet att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål på skolans område ska undersökas en viss dag. Bestämmelsen ger däremot inte möjlighet att besluta om att undersökning ska ske av en specifik elevs väska och kan således inte användas som ett verktyg för att utreda konkreta brottsmisstankar mot en utpekad elev.

Vi föreslår dock inte någon detaljreglering av på vilket sätt undersökningen av väskor ska genomföras. Även om beslutet är generellt och således möjliggör en undersökning av samtliga elevers väskor måste inte en undersökning genomföras av samtliga väskor. Skolan ges därmed en möjlighet att genomföra stickprovskontroller eller att verkställa undersökningarna på något annat vis. Undersökningen måste emellertid genomföras med iakttagande av de krav på saklighet och opartiskhet som gäller för genomförandet av offentliga förvaltningsuppgifter och får inte genomföras på ett diskriminerande sätt.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket i uppdrag att, i samråd med SPSM, ta fram ett stödmaterial för tillämpningen av bestämmelsen, bland annat i frågor om utbildning för personal som ska genomföra undersökningar. Vi föreslår även regeringen att ge Skolverket i uppdrag att genomföra uppföljning för att utvärdera i vilken utsträckning möjligheten används och utvärdera behovet av ytterligare åtgärder.

En anmälningsskyldighet

Vi föreslår en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans skyldighet att anmäla till Polismyndigheten när en elev kan misstänkas för brott i samband med skolans verksamhet. Bestämmelsen är tillämplig i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen och fritidshemmet.

Bestämmelsen omfattar som utgångspunkt alla brott som elever kan misstänkas för i samband med skolans verksamhet. Undantag görs dock för situationer där övervägande skäl talar emot en polisanmälan. En intresseavvägning förutsätts således i varje fall. En helhetsbedömning måste därvid göras, men brottets allvar och den misstänkte elevens ålder är utgångspunkter för intresseavvägningen.

Om eleven som kan misstänkas är under straffmyndighetsåldern måste särskilt uppmärksammas om det finns förutsättningar att inleda en utredning om brottet med stöd av 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Saknas sådana förutsättningar måste övervägande skäl regelmässigt anses tala emot en polisanmälan.

För elever som har uppnått straffmyndighetsåldern bör övervägande skäl mot en polisanmälan främst föreligga vid mer obetydlig eller bagatellartad brottslighet. Det är emellertid inte uteslutet att övervägande skäl som talar mot en anmälan kan föreligga även i andra fall.

Vi föreslår regeringen att ge Skolverket i uppdrag att ta fram allmänna råd om bestämmelsens tillämpning. Vi föreslår även regeringen att ge Skolverket i samråd med Polismyndigheten och Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en uppföljning av hur bestämmelsen tillämpas.

En ändring av läroplanerna

Vi föreslår att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället.

Vi har bedömt att individers inställning till regler och regelefterlevnad är av stor betydelsen ur ett brottsförebyggande perspektiv och att skolan kan spela en viktig roll i att förmedla vikten av att de lagar och andra regler som gäller i samhället efterlevs. Vi har sett ett

behov av att ytterligare tydliggöra skolans ansvar i denna del. Ett sådant tillägg har stöd i 1 kap. 4 § skollagen som bland annat stadgar att utbildningen syftar till att främja barns och elevers utveckling till ansvarskännande individer och medborgare.

Genomförande och ikraftträdande

Vi föreslår att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2025. Bestämmelsen om att upprätta en åtgärdsplan behöver dock inte tillämpas förrän den 1 januari 2026.

Förslagets konsekvenser

Våra förslag förväntas leda till att brottsligheten minskar i skolan och i det omgivande samhället. Minskad brottslighet innebär stora humanitära och samhällsekonomiska vinster. Vi bedömer att de nya åtaganden för kommunerna som våra förslag innebär är av begränsad omfattning för var och en av förskole- och skolenheterna, och att förslagen stödjer skolans kärnuppdrag. Förslagen kommer dock att innebära ett visst merarbete för kommunerna i egenskap av skolhuvudmän och även för enskilda huvudmän. Våra författningsförslag uppskattas innebära en kostnad för kommunsektorn på i storleksordningen 133 miljoner kronor eller 13 kronor per invånare. Finansiering bör ske inom ramen för budgetarbetet gällande utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner. Ett framgångsrikt arbete för att förebygga och motverka brott inom skolväsendet förutsätter emellertid även tillräckliga resurser till skolans kärnuppdrag. Våra förslag kan vidare, främst genom den anmälningsskyldighet som vi föreslår, leda till ett ökat inflöde av polisanmälningar och därmed en ökad belastning för Polismyndigheten och övriga aktörer i rättskedjan. Det är dock inte möjligt att närmare beräkna hur stor en sådan ökning kan bli.

Våra förslag får även vissa ekonomiska konsekvenser för staten genom de uppdrag som vi föreslår att regeringen ska ge till olika statliga myndigheter.

Utredningens fortsatta arbete

Utredningen ska överlämna ytterligare ett betänkande senast den 20 december 2024. Detta betänkande ska innehålla en kartläggning och analys av vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte. I det kommande betänkandet ska vi även föreslå författningsändringar som medför att sådana uppgifter kan utbytas. Vidare ska vi analysera och ta ställning till om det finns behov av andra åtgärder för att underlätta nödvändig informationsdelning mellan skola, socialtjänst och brottsbekämpande myndigheter i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna sådana förslag. I uppdraget ingår att bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och att lämna nödvändiga författningsförslag. Vi ska dessutom kartlägga och analysera vilka uppgifter som kan behöva utbytas mellan skolor i brottsförebyggande syfte och vid behov lämna förslag som medför att sådana uppgifter kan utbytas, bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga, och lämna nödvändiga författningsförslag.

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
marie.torn@regeringskansliet.se
Diarienummer U2024/00726

Yttrande över remiss från Utbildningsdepartementet – Skolor mot brott (SOU 2024:17)

Göteborgs Stads övergripande bedömning är att förslagen i betänkandet kan leda till tryggare miljöer inom utbildningsväsendet och stärka kommuners möjlighet att leva upp till lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Genom att i skollagen reglera förskolors och skolors brottsförebyggande ansvar stärks möjligheten för kommunen att ta sitt geografiska områdesansvar, oberoende av om skolenheterna drivs i kommunal eller fristående regi.

Göteborgs Stad delar utredningens analys av att minskad brottslighet i skolväsendet och i samhället i stort ger stora humanitära och samhällsekonomiska vinster. Göteborgs Stad delar dock inte utredningens bedömning att de nya åtaganden som föreslås enbart är av begränsad omfattning. Förslagen är kostnadsdrivande, bland annat i form av ökad administration och utbildning av skolpersonal. Vissa av de uppgifter som utredningen föreslår kräver även specialistkompetens vilket skolorna vilket utredningen inte tagit hänsyn till att skolorna inte besitter i dagsläget. Bedömningen är därför att förslagen kommer att innebära större kostnader än vad utredningen uppskattat.

Skolväsendets kärnuppdrag är kunskapsuppdraget och värdegrundsuppdraget. Hela samhället har ett ansvar för att tillsammans arbeta för att förebygga och förhindra brott. Skolväsendets främsta bidrag är här att erbjuda en god utbildning och undervisning. Att utbildningssystemet, från förskola till vuxenutbildning, lyckas med sina kärnuppdrag är i sig en avgörande skyddsfaktor mot normbrytande beteende och kriminalitet. Förslagen i föreliggande utredning innebär nya åtaganden för skolväsendet och det är här av största vikt att skolväsendet tillförs resurser i motsvarande grad. Om detta inte görs inte finns det en uppenbar risk för att de nya åtaganden kommer att ta resurser från skolväsendets kärnuppdrag vilket i värsta fall kan medföra att utredningens förslag är kontraproduktiva.

Skolornas brottsförebyggande arbete

Göteborgs Stad delar utredningens bedömning att skolornas brottsförebyggande ansvar behöver tydliggöras och regleras i skollagen. Förväntningarna på utbildningsväsendet att agera brottsförebyggande är höga, och genom att i lagen ange vad som förväntas av dem och vad deras arbete syftar till, skapas förutsättningar för att leva upp till ansvaret och för en ändamålsenlig samverkan mellan de kommunala aktörerna. Göteborgs Stad har en systematisk process för kunskapsbaserade lägesbilder som skulle stärkas ytterligare om skolornas ansvar tydliggörs i skollagen.

På så sätt skapas bättre förutsättningar att inkludera även fristående huvudmäns lägesbilder som ett underlag i stadens övergripande lägesbild för brott och otrygghet.

Vad gäller förslaget att skolan ska kartlägga brottslighet som förekommer i samband med verksamheten så ser Göteborgs Stad behov av ett tydliggörande av hur skolans redan befintliga kartläggningsarbete ska integreras och samspela med förslaget. Staden efterfrågar även ytterligare vägledande material kring vilka uppgifter som skolorna förväntas kartlägga. För att minimera risken för dubbelarbete och ökad administration, och därmed inskränka på skolornas möjligheter att bedriva pedagogisk verksamhet, behöver det vara tydligt hur kartläggningen ska genomföras. Varje skolenhet genomför årligen systematiska kartläggningar av kränkande behandling och diskriminering och tar fram en åtgärdsplan. I detta ingår redan en stor del av den brottslighet som idag finns på skolorna och att arbeta med elevernas skolmiljö är en kompetens varje skolenhet redan idag besitter.

Utredningen föreslår att respektive skolenhet även ska ta fram en lägesbild över brottsligheten och ta fram en åtgärdsplan för denna. Detta bedöms dock vara en mer tidskrävande uppgift än vad utredningen antagit. För uppgiften krävs även kompetens som inte idag finns inom varje skolenhet och uppgiften riskerar att ta resurser från det pedagogiska uppdraget. Göteborgs Stads bedömning är att arbetet med brottsförebyggande åtgärder behöver göras samlat, med centralt samordnade resurser och med särskilt fokus på de skolor och verksamheter där det finns ett identifierat behov.

Beredskap för allvarliga våldssituationer

Göteborgs Stad är över lag positiv till att skolans ansvar att bedriva ett löpande arbete för att hantera och minimera skadeverkningarna av allvarliga våldssituationer införs i lagen. Staden kan dock konstatera att ett sådant arbete möjliggörs redan under nuvarande lagstiftning och utförs idag av förskolor och skolor inom staden. Betänkandets förslag är skrivna på en generell nivå och riskerar att skapa otydlighet kring vad som ytterligare förväntas av skolenheterna. För att ge ytterligare stöd bör det tydliggöras vad en beredskapsplan i lagens mening ska innehålla och vad som förväntas av personal vid skolorna i händelse av en allvarlig våldssituation. Det finns idag riktlinjer från såväl Skolverket som MSB och här efterlyses samstämmiga och tydliga budskap från statliga aktörer.

Tillträde till verksamhetens område

Göteborgs Stad bedömer att huvudmannen redan under nuvarande lagstiftning har möjlighet att kontrollera och begränsa allmänhetens tillträde på förskolor och skolor. Förskolor och skolor som har behov av att reglera vilka som har tillträde till lokalerna vidtar redan åtgärder i form av fysiska säkerhetslösningar och rutiner vid besök och vid hämtning/lämning. Till skillnad mot vad som gäller idag innebär utredningens förslag att huvudmän ges en skyldighet att se till att åtgärder vidtas för att obehöriga personer inte ska ges fritt tillträde till verksamhetens område. Staden är i grunden positiv till förslaget då det skapar en tydlighet gentemot det omgivande samhället att det är skolan som avgör vilka som får vistas inom skolområdet. Förslaget kan dock komma att medföra merarbete i form av bland annat ökad administration, vilket för vissa verksamheter kan ses som överdrivet.

Anmälningsskyldighet vid misstanke om brott

Göteborgs Stad ställer sig positivt till att det förtydligas när en skola ska göra en polisanmälan av en elev. Att det finns en skyldighet att i vissa fall göra en polisanmälan medför en tydlighet av skolans ansvar för såväl skolpersonal som för elever och vårdnadshavare. Utredningens förslag kan dock medföra tolkningssvårigheter. Framför allt gäller detta när polisanmälan av icke straffmyndiga aktualiseras men även i frågor kopplade till sekretess. Göteborgs Stad anser därför att det är nödvändigt att det finns tydliga anvisningar och stödmaterial framtaget i tid till att den föreslagna anmälningsskyldigheten träder i kraft och välkomnar därför utredningens förslag att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram allmänna råd kring bestämmelsens tillämpning. Göteborgs Stad delar utredningens bedömning att den föreslagna anmälningsskyldigheten inte bör gälla i förskolan.

Undersökning av väskor och andra föremål

Utredningens förslag innebär att rektorn får besluta undersökning av väskor och andra föremål som eleven har, eller har haft med sig, till skolan om det nödvändigt för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller upprätta säkerheten i skolan. Göteborgs Stad är i sak positiv till förslaget då det ger skolan utökade möjligheter att förhindra att oönskade föremål förs in i skolan. Viktigt att poängtera är att skolan även framgent i första hand arbeta relationellt och i samförstånd med elever för att få möjlighet att undersöka väskor.

Stadens uppfattning är att möjligheten att fatta beslut om att undersöka elevers väskor inte bör begränsas till skolområdet. Behovet av att kunna undersöka väskor och andra föremål kan även vara högst relevant när eleverna befinner sig utom skolområdet men är i undervisning/utbildning, exempelvis vid skolutflykter, besök på olika evenemang etcetera.

Då de föreslagna bestämmelserna innebär att rektorns beslut att undersöka väskor ska gälla en viss dag, samt att elever och vårdnadshavare ska informeras på förhand, möter inte de föreslagna förändringarna helt de behov som uppstår i skolan. När behov uppstår att undersöka en väska beror det vanligen på att skolpersonal fattat misstanke om att en enskild elev har med sig ett otillåtet föremål till skolan. Det kan därför finnas fog för att i det fortsatta utredningsarbetet pröva om det i vissa fall ska finnas en möjlighet för skolan att i efterhand informera elever och vårdnadshavare om skälen för undersökningen. Göteborgs Stad ser även att det kan finnas anledning att förtydliga när det är ett rektorsbeslut att undersöka väskor och när det är polisens ansvar.

Tillämpningen av de föreslagna möjligheterna för rektor att besluta om undersökning av väskor kan ge upphov till konflikter och kränkings- eller diskrimineringsanmälningar mot rektor och skolpersonal. Detta belyser vikten av att skolan är väl förberedd om/när kontrollen genomförs. I praktiken innebär förslaget att utsedd skolpersonal kommer att utföra en myndighetsuppgift som skiljer sig från de uppgifter som vanligtvis åligger skolans olika personalkategorier. Detta medför att skolorna behöver göra en bedömning av eventuella risker olika arbetsmoment kan medföra samt vilken kompetens som behöver tillföras den personal som ska genomföra undersökningen. Förslagen innebär även att frågor om arbetsskyldighet i förhållande till anställdas befattningar kan komma att aktualiseras.

Respekt för lagar och andra regler

Vikten av att respektera lagar och regler redan förmedlas genom de skrivningar som finns i skollagen och läroplanerna. Göteborgs Stad har dock inga invändningar mot att detta förtydligas ytterligare på det vis som utredningen föreslår.

Genomförande och ikraftträdande

Göteborgs Stad ser positivt på att statliga myndigheter, såsom Skolverket, BRÅ, MSB och Polismyndigheten ges i uppdrag att ta fram kunskapshöjande och vägledande material för att möjliggöra för förskolor och skolor att efterleva lagkraven. Detta bör vara på plats innan lagens ikraftträdande. I arbetet med att ta fram stödjande strukturer förutsätts att kommunerna involveras för att säkerställa ett ändamålsenligt stöd.

För Göteborgs Kommunstyrelse